

kraljevina Grčija, v besedilu mednarodne pogodbe pa seveda Kraljevina Grčija, ker mislimo strogo uradni naslov te države.

Rešiti pa je treba vprašanje, kako se pišejo imena podjetij, ki nimajo tako imenovanega fantazijskega dodatka. Ali bomo pisali: naročil sem pri Mestnem pečarstvu v Ljubljani ali pri mestnem pečarstvu v Ljubljani? Po mojem je bolj priporočljiva pisava z malo, saj pišemo tudi ekonomska srednja šola v Celju, ekonomska srednja šola v Ljubljani, strojni oddelek tehnične fakultete v Ljubljani itd. Tu gre za nekaj, kar bi smeli imenovati vrstna imena, in ta niso lastna imena v ožjem pomenu. Pri njih je poudarek, ki ga daje lastno ime, na imenu kraja. Zato je seveda pravilna pisava: svet za prosveto in kulturo okrajnega ljudskega odbora Novo mesto, kmetijska zadruga Velike Lašče itd. Za pisavo z veliko bi se v takšnih primerih odločili samo takrat, kadar bi se bilo bati nejasnosti ali zamenjave.

Milena Topolovec

KULTURA MATERINEGA JEZIKA V SREDNJI ŠOLI

Kultura materinega jezika v srednji šoli še ni povsem zadovoljiva. Medtem ko posvečamo dovolj pažnje slovnici, tudi historični, čeprav je slovnični pouk včasih preveč verbalističen, ne gojimo niti ustno niti pismeno dovolj estetske strani jezika.

Jezik višješolcev je povečini presenetljivo ubog, okoren in suh, besedni zaklad zelo omejen. Marsikdo celo prav zato ne more pokazati svojega znanja, ker se ne zna primerno izražati. Le pri redkih lahko govorimo o lastnem stilu, o lahkotnem in bogatem izražanju.

Dijaki pazijo na pravičen jezik v glavnem le pri slovenskih urah; pri drugih predmetih mnogo manj. Kadar pa samostojno nastopajo, na primer na mladinskih konferencah, govore marsikdaj žalostno spakedranščino, ki ni ne narečje ne pogovorni jezik in je preplavljena z nepotrebniimi izposojenkami in tujkami.

Ugotovitev o pomanjkljivem jezikovnem znanju je tembolj žalostna, ker se uče dijaki domače besede, odkar hodijo v šolo; drugi narodi, ki si niso ohranili svoje govorice s tolikimi žrtvami, posvečajo kultiviranju materinega jezika od malega še veliko več pažnje.

Nekaj krivde za pomanjkljivo jezikovno znanje je morda na predmetnem profesorju, če mladine ne uvaja dovolj v bogastvo in lepote jezika; nekaj tudi na profesorjih tistih predmetov, pri katerih je treba mnogo govoriti, ker ocenjujejo v glavnem le strokovno znanje, ne gledé na bolj ali manj pravilno jezikovno posredovanje znanja. Prav tako posvečajo dijaki materinščini premalo pažnje pri prevajanju iz tujih jezikov, ki je vsaj v nižjih razredih bolj dobesedno kot smiselno. Kot posledica takih površnosti se ukorenini v jeziku dijakov vrsta sintaktičnih in stilnih napak, ki jih kasneje težko iztrebimo, na primer raba osebnih

zaimkov v nominativu, raba svojilnega zaimka namesto svojilno-povratnega, raba genitiva namesto svojilnega pridevnika, nedoločnik z za, raba pasiva, kjer v slovenščini ne stoji, zanemarjanje dvojine, napačen besedni red, tuje fraze. Namesto da bi pouk slovenščine pomagal pri poučevanju tujih jezikov z utrjenim slovničnim znanjem in bi pouk tujega jezika utrjeval tudi znanje slovenskega s tem, da bi profesor stalno opozarjal na razlike v mišljenju in izražanju ter na pravilno izražanje v obeh jezikih, je dostikrat ravno narobe.

Jezikovne in pravopisne napake se utrjujejo tudi zato, ker manjka ponekod primernih učbenikov, pa si dijaki učno snov v naglici in površno zapisujejo.

Gotovo tudi čas sam, zanimanje za kino, šport, ceneno literaturo itd., zelo odvrača mladino višjih razredov od poglobljenega branja, ki je pomemben vir za bogatenje besednega zaklada in vzgojo osebnega izraznega sloga.

Omenjene napake moramo vsekakor poskusiti odpraviti in posvečati estetski strani jezika mnogo več pažnje.

Zato je treba vzbuditi v dijaku tudi čustven odnos do domače besede in njenih lepot. Ali smo kdaj prizadeto in prepričljivo govorili o tem, kako se je slovensko ljudstvo stoletja borilo za svojo govorico, kako trdoživo se je ohranila kljub potujčevanju in iztrebljanju, koliko žrtev je ta boj zahteval, kako je okupator planil po naših knjigah in najprej skušal zadušiti govorico tako na Primorskem in Koroškem kot pri nas?

Ali smo dovolj poudarili in nazorno pokazali, s kakšnimi težavami je bil naš jezik, prezrti, neizoblikovani jezik tlačanov, vnesen v knjigo, kako je Prešeren umetniško izoblikoval govorico malega, nesvobodnega naroda in visoko dvignil našo književnost, kako je bila povest naše kulture pisana »ne z zlatimi, ampak s krvavimi črkami«?

Ali smo pokazali, kako se tudi v bogastvu jezika, v rasti besednega zaklada, v starih sposojenkah, barbarizmih, slovanskih sposojenkah in tujkah bere slovenska politična in kulturna zgodovina?

Ali smo kdaj dijakom poskusili odkriti lepote jezika, njegovo sočnost, slikovitost in blagoglasnost?

Ko bo mlad človek občutil in v duhu doživel veličino narodnega in kulturnega boja, se zavedel socialne in estetske vrednosti domače besede, ali bo to orožje in potrdilo narodne samobitnosti še podcenjeval? Ali bo začutil ponos in dolžnost do materinščine? Ali se mu ne bo poglobilo zanimanje za jezik in ljubezen do njegovih izraznih lepot?

Za bogatenje besednega zaklada in utrjevanje jezikovnega znanja so potrebne pogoste domače jezikovne vaje, potrebne v višjih in nižjih razredih. V nižjih, da se dijak nauči sploh smiselno izražati, v višjih, da utrdi svoje jezikovno znanje na raznih področjih in da si prisvoji estetsko, kultivirano izražanje.

Za prvošolce, ki se slabo izražajo, so priporočljive sprva vaje v opisovanju. Prinesimo v šolo razne barvite pokrajinske in druge slike, na primer: Ob morju, V tovarni, V mestu, V planinah itd. Dijaki po vrsti opisujejo podobo v prostih, lepo in pravilno izoblikovanih stavčnih enotah,

ki jih razred zapisuje v zvezke. Tako sodelujejo vsi dijaki in se pod učiteljevim vodstvom in nadzorstvom privajajo na pravilno pisanje, pa tudi natančno opazovanje in opisovanje.

Ko se že bolje izražajo, pišejo za domače vaje o b n o v e ali, še bolj priporočljivo, p r o s t e s p i s e v zvezi z obdelanim berilom; na primer po Andersenovi pravljici Lan bi lahko opisali življenje rastline, ki jo sami goje, ali rast fižolčka od semena do stroka. Ob berilu Pajki bi lahko opisali zanimivosti iz živalskega sveta, ki ga poznajo, in svoja doživetja ob živalih itd. Zelo priporočljivi so prosti spisi iz otroškega sveta in doživljanja. Včasih si tudi prvošolčki zažele povsem prostih spisov, tako da si sami doma lahko izberejo temo, ker potem navadno pišejo o tem, kar jim je posebno pri srcu. Poskusijo pa lahko tudi napisati lastne pravljice ali basni na osnovi značilnosti, ki smo jih pri branju pravljič in basni temeljito razložili. Vse omenjene naloge so lahko prav zanimive in vzbujajo med otroki mnogo zanimanja in veselja. Zanimanje za spise se še poglobi, če nekateri pred razredom prebero svoja dela, ki jih drugi vsebinsko in jezikovno kritično pretresejo. Izrazito jezikovne so tele vaje: na eno stran zvezka naj dijaki izpisujejo trope (na primer iz Uvoda h Krstu), na drugi strani pa jih pojasnijo ali drugače povedo. Ali pa si iz berila izpišejo neznane ali manj znane besede ter jih sami pojasnijo ob slovarčku v Berilu.

Seveda mora profesor domače naloge tudi p r e g l e d o v a t i. Vselej pobere po nekaj zvezkov, tako da pridejo v določenem času vsi dijaki na vrsto. Zvezke natančneje pregleda, spise morda tudi oceni, si izpiše glavne in tipične napake, ki jih nato v šoli pretresa, pravopisne napake pa si dijaki zapišejo v pravopisni slovarček. To morajo potem znati. Dijak mora imeti občutek, da profesorja njegove vaje zelo zanimajo, da jih bo tudi pregledal in pohvalil ali pogrjal.

Najboljše spise naj učenci potem objavijo v razrednem ali pionirskem literarnem glasilu, ki se dá osnovati tudi že v prvi šoli, ali v literarni vitrini ali na literarni deski na šoli. Berejo jih lahko tudi na šolskih literarnih prireditvah. Ob takih priznanjih mladega dela in občutni skrbi zanj raste neprisiljeno zanimanje nižješolcev za lepo, pravilno, zanimivo in doživljeno pisanje in se hkrati razvija med njimi objektivna kritičnost. Ne plašimo se truda v prvem razredu in v nižji gimnaziji, ker si bomo s trdno osnovo olajšali delo v kasnejših letih!

Že od nižje gimnazije dalje, še bolj pa v višjih razredih moramo paziti na prožno in slikovito izražanje. Dijaki naj nadomeščajo besede s sinonimi, napišejo isti stavek na več načinov, ne da bi spremenili smisel; naj napišejo stavek najprej v vsakdanjem, potem v pesniškem govoru, iščejo pregovore, ljudska rekla; naj jih prenašajo v svoje izražanje ali pa prav tako zgoščeno izražajo lastno izvirno misel. Navajajmo jih na leposlovna dela, opozarjajmo na sočnost in humor v besedi, na izrazne posebnosti pri posameznih pisateljih. Naj iščejo trope, figure, citate in si jih zapisujejo v posebne zvežčiče. Ne zanemarjajmo niti muzikalne strani jezika. Naj mladina občuti, kako jo je znal izkoristiti Župančič, kako je znal izraziti silo dela, eteriko ozračja, subtilnost ljubezni, krutost borbe, abstraktnost misli itd.

Domače in šolske naloge naj bi obsegale tudi teme z različnih znanstvenih področij: zgodovine, tehnike, prirodopisa, gospodarstva, raziskovanj itd. Tako bo jezik dijaku res praktično sredstvo za posredovanje vsestranskega znanja, sredstvo vsakdanjega sporazumevanja med ljudmi pa tudi umetniško sredstvo za izpovedovanje miselnega in čustvenega bogastva. Mladina naj bi občutila, da je jezik inštrument, ki jo, pripoveduje, slika, ima svojo lepoto, dinamično silo in sugestivno moč. Mnogo takega dragocenega gradiva bo nudila knjiga prof. Silve Trdine, ki bo letos izšla.

Dokaj koristijo jezikovnemu spopolnjevanju lahko tudi literarni krožki, kjer dijaki pod profesorjevim vodstvom presojujejo svoje prispevke in analizirajo dela in stil različnih pisateljev, dalje govorne vaje in nastopi, memoriranje in recitacije, predavanja, kar vse neprisljano povezuje šolo z življenjem in sili k širjenju in bogatenju jezikovne kulture.

Pa tudi tujkam, ki jih dijaki uporabljajo iz nekeke lagodnosti, se izogibajmo! Ne gre tu za pretirani purizem, toda stavek v domači besedi dostikrat bolj živo in toplo zazveni.

Na lepo govorjeno besedo morajo paziti vsi profesorji brez izjeme. Če ne zna dijak kake učne snovi jezikovno pravilno posredovati, čeprav slutimo, da mu ni tuja, je v bistvu ne zna. Delo slavista bo slabo uspevalo, če mu bodo stanovski tovariši, čeprav nehote, zaradi premajhne pažnje na materinščino podirali, kar sam s trudom gradi.

Brezpogojno pa je dolžnost profesorjev tujih jezikov, da zahtevajo ne le dobesečno točen, ampak tudi slovensko pravilen prevod, da stalno opozarjajo na slovnične in izrazne razlike v obeh jezikih ter napake na račun slovenskega jezika takoj in dosledno popravljajo.

Na to pa bi morali paziti tudi direktorji in inšpektorji pri vseh predmetih.

Silva Trdina

... ORATOR FIT

Zadnjič mi je pokazal profesor slovenščine pismo, ki mu ga je poslala nekdanja dijakinja iz novega kraja, kamor se je sredi leta preselila s starši. Takole piše: Vedno sem mislila, da je slovenščina čisto drugačen predmet, kot so vsi drugi. Mislila sem, da je to vedno samo nekaj lepega in prijetnega in res za življenje. Tu pa je slovenščina prav taka, kot so vsi drugi predmeti: pusta, groba, šolska!

Kako veliko resnico je nevede izreklo to srednje nadarjeno šestnajstletno dekletce! Slovenščina bi res morala biti čisto drugačen predmet, kot so vsi drugi. Nočem reči, da bi smeli biti drugi predmeti »pusti, grobi, šolski«; ampak eno drži: pri drugih predmetih je profesor lahko zadovoljen, če navduši za svojo snov preko povprečja peščico dijakov; za slovenščino pa moramo pridobiti vse, saj je materinski jezik temelj za vse drugo.